

KRATAK PRIKAZ REZULTATA

TRACER STADY PROJEKTA „ANDRAGOŠKO OSPOSOBLJAVANJE NASTAVNOG KADRA KOJI RADI U OBRAZOVANJU ODRASLIH”

Podgorica, decembar 2011.

Uvod

Predstavljamo skraćenu verziju rezultata istraživanja koje smo sproveli u okviru „Tracer study” projekta. Istraživanje je usmjereno na procjenu efikasnosti i efektivnosti andragoških seminara. Svi detaljniji podaci o ovom istraživačkom radu i njegovim rezultatima mogu se naći u punoj verziji istraživačkog rada, koja se nalazi na sajtu Centra za stručno obrazovanje www.cso.gov.me.

Istraživanje, je sproveo **Centar za stručno obrazovanje** i ono predstavlja prvi rad ove vrste u oblasti obrazovanja odraslih, realizovan u Crnoj Gori. Njegova namjena je, prije svega, da pruži jasne odgovore na pitanja koja se tiču: stepena kvaliteta realizovanih seminara, adekvatnosti izbora sadržaja koji su predstavljeni na seminarima, njihove korisnosti za unapređenje znanja i vještina polaznika/ca, kao i mogućnosti njihove primjene u praktičnom radu nastavnika/ca sa odraslim polaznicima/ama.

Istraživanje je sprovedeno nakon realizovnog ciklusa od po četiri andragoška seminara u centralnoj i južnoj regiji Crne Gore. Seminare je realizovao trenerski par: **Ljiljana Garić** i **Gordana Bošković**, dipl. andragozi iz Odjeljenja za obrazovanje odraslih (Centar za stručno obrazovanje).

Polaznici/e seminara u svim regijama bili/e su nastavnici/e i drugi stručni/e saradnici/e (treneri, instruktori), koji/e realizuju obrazovnu djelatnost u radu sa odraslim polaznicima/ama, uključujući i direktore/ice ustanova, koji/e se u cjelosti ili dijelom svojih aktivnosti bave obrazovanjem odraslih.

Ovim istraživanjem obuhvaćeni su učesnici/e andragoških seminara iz **centralne i južne regije**. Seminare je pohađalo 18 učesnika/ca iz centralne i 16 učesnika/ca iz južne regije.

Autorke ovog rada su:

- **Ljiljana Garić, dipl.andragog**, koja je izradila i sprovela upitnik za realizaciju projekta i
- **Gordana Bošković, dipl.andragog**, koja je izradila idejni projekat istraživačkog rada i izvršila obradu i interpretaciju rezultata istraživanja.

Istraživačkim radom koordinirao je **direktor Centra za stručno obrazovanje, gospodin Duško Rajković**.

Stručnu podršku u finalnoj izradi rada pružili/e su:

- **Magdalena Jovanović, lektura;**
- **Dejan Stanić, elektronska obrada teksta;**
- **Miodrag Vuković, prevod kratkog prikaza rezultata istraživanja na njemački jezik;**
- **Ivana Mihailović, prevod kratkog prikaza rezultata istraživanja na engleski jezik;**

Istraživanje je sprovedeno uz potpunu finansijsku podršku **dvv internationala (Njemačko društvo za obrazovanje odraslih)**.

Presjek dobijenih rezultata istraživanja

Tracer study je logičan nastavak projekta „Andragoško osposobljavanje nastavnog kadra koji radi u obrazovanju odraslih”. Istraživanje smo započeli početkom posljednjeg kvartala 2011. godine, a završili krajem decembra iste godine.

Istraživačku populaciju čine učesnici/e andragoških seminara koji/e su u cjelosti pohađali/e sve projektom predviđene aktivnosti.

Istraživanje je bazirano na idejnom projektu, koji čini osnovu svakog istraživačkog rada i na upitniku koji je sproveden među dvije grupe ispitanika/ca.

Upitnik, koji smo sproveli tokom istraživanja, sadrži ukupno 11 pitanja¹. Obradu podataka vršili smo po navedenim kategorijama, kvantitativno i kvalitativno uz grafičke prikaze koji su detaljno predstavljeni u punoj verziji istraživačkog rada.

U ovoj, znatno skraćenoj verziji dajemo samo kratak presjek rezultata koje smo dobili tokom istraživanja.

Objedinjeni prikaz rezultata istraživanja prema regijama

1. Ocjena na skali 1-5 korisnosti andragoških seminara u pogledu unapređenja znanja...

Ispitanici/e iz **centralne regije** su na skali procjene (1-5) korisnost seminara ocijenili/e prosječnom ocjenom 5,00. Prosječna ocjena koju su na isto pitanje dali/e učesnici/e seminara iz **južne regije** je 4,69.

Opšti zaključak: Ispitanici/e iz centralne regije su nešto bolje ocijenili/e korisnost sadržaja u odnosu na ispitanike/ce iz južne regije. Međutim, ne postoji disproporcija u odgovorima, što ukazuje na približno izjednačene procjene korisnosti seminara kod obje grupe.

1a. Najkorisniji je seminar...

Za najveći broj ispitanika/ca iz **centralne regije** (53,85%) najkorisnijim se pokazao seminar “*Metode i primjena metoda u obrazovanju odraslih*”.

Za učesnike/ce iz **južne regije** najkorisnijim se pokazao treći u nizu seminara “*Moderacija obrazovnog procesa i grupna dinamika*” (38,46%).

Opšti zaključak: Nastavnici/e iz centralne regije su u prethodnom periodu intenzivnije bili/e uključeni/e u različita stručna usavršavanja u pogledu unapređenja prezentacijskih, moderacijskih i drugih vještina u odnosu na nastavnike/ce iz južne regije. Da bi adekvatno primjenjivali/e različite metode i njihove methodske varijante potrebno je da dobro usavrše prezentacijske i moderacijske vještine koje su preduslov uspješnog rada u učionici.

1b. Najkorisnija tema je...

Najkorisnijom temom ispitanici/e iz centralne regije (76,92%) su označili/e temu “*Interaktivne metode i njihova primjena*”, dok su za učesnike/ce iz južne regije najkorisnije teme “*Uloga i zadaci moderatora*” i “*Metode u obrazovanju odraslih*” (po 15,38%).

¹ U upitniku se preklapaju treće i četvrto pitanje stoga će se tretirati kao jedno pitanje.

Opšti zaključak: Dobijeni rezultat se može tumačiti slično kao i u zaključku na 1a pitanje.

2. Ocjena na skali 1-5 korisnosti andragoških seminara u pogledu unapređenja vještina i sposobnosti...

Prosječna ocjena korisnosti andragoških seminara za učesnike/ce iz centralne regije je 4,85, dok je po ocjeni učesnika/ca iz južne regije 4,54.

Opšti zaključak: Dobijeni rezultat blago pokazuje za nijansu veću teorijsku od praktične primjenljivosti sadržaja ponuđenih na andragoškim seminarima. Rezultat, takođe, može biti i posledica nedostatka vremena² za primjenu sadržaja u direktnoj nastavi sa odraslim polaznicima/ama, nakon završetka poslednjeg seminara.

2a. Najkorisniji je seminar ...

Kao i kod prethodnog pitanja, i sa aspekta vještina, za učesnike/ce iz južne regije se najkorisnijim pokazao seminar "*Moderacija i grupna dinamika u obrazovanju odraslih*". Kod ispitanika/ca iz centralne regije ocjene su dijametralno suprotne. Prema njihovoj procjeni najkorisniji je bio seminar "*Evaluacija i samoevaluacija u obrazovanju odraslih*".

Opšti zaključak: Dobijeni rezultat se može tumačiti time da su učesnici/e seminara iz centralne regije inovirali/e svoj rad uvodeći nove metode u preostali dio nastavnog procesa, koji se evidentno bližio kraju predviđenog obrazovnog ciklusa, nakon čega je uslijedila evaluacija i samoevaluacija rezultata cjelokupnog rada. Dok su učesnici/e iz južne regije pokazali visok stepen interesovanja za paralelno razvijanje znanja i vještina iz oblasti moderacije i upravljanja grupnom dinamikom.

2b. Najkorisnija tema je...

Za učesnike/ce iz centralne regije najkorisnija tema sa aspekta unapređenja njihovih vještina je *Primjena interaktivnih metoda u obrazovanju odraslih*. Za ispitanike/ce iz južne regije to je tema *Timski rad*.

3/4³. Da li učesnicima/ama andragoških seminara nedostaju neka znanja iz sadržaja obrađenih na seminarima? Koja?

Rezultati istraživanja su pokazali da je 53,85% ispitanika/ca iz centralne regije mišljenja da im nedostaju dodatna znanja i vještine iz tema koje su obrađivane tokom andragoških seminara, dok njih 46,15% smatra da su teme dovoljno obrađene te im stoga nijesu potrebna dodatna znanja i vještine iz istih. Kod ispitanika/ca iz južne regije njih 76,92% odgovorilo je da im nedostaju dodatna znanja i vještine iz sadržaja koji su obrađeni na andragoškim seminarima. Ostalih 23,08% smatra da im nedostaju teme vezane za "simulacije u radu sa odraslim polaznicima/ama", kao i tema o "aspektima timskog rada koje je moguće pratiti i procjenjivati".

² O nedostatku vremena za primjenu znanja i vještina u praksi, stečenih tokom andragoških seminara, govorimo zbog intervala između poslednjeg seminara (april 2011.) i početka istraživačkog rada (septembar 2011.), koji je u najvećoj mjeri obilježio godišnji odmor, tj. izostanak nastave u ljetnjem periodu.

³ Stavili smo oznaku 3/4 jer se ova dva pitanja u upitniku preklapaju.

Opšti zaključak: Dobijeni rezultati mogu ukazivati na veću spremnost nastavnog kadra iz centralne regije da “zahtijevaju” organizovanje novih seminara, predlažu teme i naravno da učestvuju u raznim oblicima stručnog usavršavanja. Sa druge strane podaci mogu i upućivati na veću spremnost učesnika/ca iz južne regije da primjenjuju “samostalni istraživački rad” u toku svog stručnog usavršavanja. Pod tim podrazumijevamo njihovu spremnost za učešće na seminarima koji im daju “okvir” u koji oni svojim samostalnim radom i usavršavanjem “sklapaju mozaik” svog napredovanja u pogledu stručnih znanja i vještina.

5. Da li su učesnici/e seminara zainteresovani za dalje andragoško usavršavanje? U kojim oblastima/temama?

Istraživanje je pokazalo da je 100% ispitanika/ca i iz centralne i iz južne regije odgovorilo potvrdno, tj. da su zainteresovani/e za dalje andragoško usavršavanje. Teme koje su navodili/e ispitanici/e iz centralne regije vezane su kako za dalje usavršavanje u oblastima koje su obrađivane tokom andragoških seminara, tako i za oblasti koje nijesu direktno bile dio plana realizacije sadržaja tokom ovih seminara. Ispitanici/e iz južne regije su uglavnom navodili/e teme koje nisu bile sadržajno „pokrivena” realizovanim seminarima.

Opšti zaključak: Kod obje grupe ispitanika/ca postoji visok stepen interesovanja za daljim usavršavanjem, samo se treba baviti temom i oblikovanjem njenog sadržaja koji ispunjava obrazovne potrebe potencijanih polaznika/ca.

6. Ocjena na skali 1-5 mogućnosti primjene sadržaja sa andragoških seminara...

Prosječna ocjena kojom su na skali procjene ispitanici/e iz centralne regije označili/e mogućnost primjene sadržaja sa andragoških seminara je 4,38, dok su ispitanici/e iz južne regije dali/e prosječnu ocjenu 4,54.

Opšti zaključak: Prema ocjenama učesnika/ca seminara iz obje regije, teme i sadržaji obrađeni na andragoškim seminarima su imali funkcionalni karakter, a samim tim i visoku praktičnu upotrebljivost.

6a. Koji sadržaji imaju najveću primjenu u praksi?

Za ispitanike/ce iz centralne regije visok stepen primjene u praksi, očekivano imaju sadržaji o *metodama u obrazovanju odraslih i njihovoj primjeni*. Međutim, iznenađuje podatak o niskom stepenu procjene o mogućnosti primjene sadržaja sa seminara o evaluaciji i samoevaluaciji u obrazovanju odraslih, s obzirom da su podaci sa prethodnih pitanja pokazali da je ovo seminar koji je bio najkorisniji u pogledu unapređenja sposobnosti i vještina koje su u direktnoj korelaciji sa praktičnom primjenom stečenih znanja.

Po prvi put od učesnika/ca iz južne regije dobili smo tvrdnju da se seminar o *metodama i njihovoj primjeni u obrazovanju odraslih*, pokazao kao sadržajno najprimjenljiviji u praksi, dok se seminar o *moderaciji i grupnoj dinamici* pokazao, prema njihovim procjenama, među ostalim seminarima sadržajno najmanje primjenljiv.

Opšti zaključak: Dobijene rezultate, posebno one koje na osnovu odgovora sa prethodnih pitanja nijesmo očekivali, možemo tumačiti vremenom koje je potrebno nastavnicima/ama koji su pohađali/e seminare da u više navrata i sa više grupa

polaznika/ca isprobaju primjenu stečenih znanja i vještina iz različitih andragoških oblasti. Stoga, u daljem toku obrazovnog procesa može se očekivati veći intenzitet primjene sadržaja koji su u ovom trenutku označeni kao manje primjenljivi.

7. Koje su od elemenata o kojima su učesnici/e seminara saznali/e tokom andragoških seminara već probali u sopstvenoj praksi sa odraslim polaznicima/ama?

Neposredno po završetku andragoških seminara, za nastavnike/ce iz centralne regije najveću primjenu u praksi imali su sadržaji o *interaktivnim metodama u obrazovanju odraslih*.

U slučaju nastavnika/ca iz južne regije imamo nešto drugačiju sliku. *Pravila prezentacije i vizuelizacije* su sadržaji koje oni već intenzivno primjenjuju u praksi.

Opšti zaključak: Mišljenja smo da su u odnosu na učesnike/ce iz centralne regije, učesnici/e sa juga obratili/e više pažnje na manje vidljive aspekte andragoškog rada, idući korak dalje od onog što je najvidljivije za sve učesnike/ce obrazovnog procesa. Primjena sadržaja o metodama je svakako nešto što ima vidljiviji i snažniji efekat za same polaznike/ce i nešto što će nastavu učiniti dinamičnijom od same promjene načina predavanja sadržaja koristeći, npr. drugačije tehnike. Nijesmo mišljenja da drugi element ne može bitno izmijeniti nastavni proces, već pokušavamo da kroz povlačenje paralele između ove dvije, ionako tijesno povezane i isprepletane aktivnosti, prikažemo njihovu međuzavisnost i uslovljenost. Predstavljeni elementi se ne mogu odvojeno posmatrati, jer sami po sebi nijesu dovoljan preduslov kvalitetne nastave.

8. Da li su se metode koje su učesnici/e upoznali/e tokom andragoških seminara pokazale izuzetno korisnim u njihovoj praksi?

Analizom odgovora dobili smo podatak da se 92,3% ispitanika/ca iz centralne regije izjasnilo potvrdno o dijelu ovog pitanja, dok je taj procenat kod ispitanika/ca iz južne regije 100%.

8a. Koje su se metode koje su učesnici/e upoznali/e tokom andragoških seminara pokazale izuzetno korisnim u njihovoj praksi?

Ispitanici/e iz centralne regije su ocijenili/e metode demonstracije i brainstorminga kao najkorisnije među ostalim metodama (čiji značaj time nije umanjen). Za ispitanike/ce iz južne regije najkorisnijim su se pokazale metoda razgovora i metoda diskusije, što kako smatramo dosta upućuje na stil rada nastavnika/ca i način na koji oni/e realizuju nastavu.

Opšti zaključak: Ono što je pozitivno jeste to što su svi ispitanici/e navodili/e više različitih metoda koje su se u njihovoj praksi pokazale izuzetno korisnim. Taj podatak ukazuje na činjenicu da se u nastavni proces kontinuirano uvode promjene koje dinamiziraju proces učenja.

9. Da li su neke metode rada, znanja, vještine ili sposobnosti koje su učesnici/e seminara upoznali/e i stekli/e tokom andragoških seminara posebno korisni za njihovu stručnu oblast u radu sa odraslim polaznicima/ama.

U stručnoj praksi učesnika/ca seminara iz centralne regije najkorisnijim su se pokazale interaktivne metode koje su se nakon andragoških seminara počele uvoditi u praksu i kombinovati sa do tada korištenim metodama.

Kada je u pitanju analiza znanja, najkorisnijim su se pokazali oni sadržaji koji "otvaraju vrata" nastavniku/ci da uđe u prostor ispunjen bazičnim instrukcijama o radu sa odraslim polaznicima/ama. Ova znanja "stavljaju u ruke" nastavniku/ci alat za rad sa navedenom kategorijom polaznika/ca.

Prilikom kategorisanja podataka o vještinama stečenim na andragoškim seminarima, ispitanici/e su mišljenja da su im najkorisnije vještine upravo one koje se tiču planiranja i programiranja obrazovnog procesa, formulisanja ciljeva i ishoda učenja, evaluacija realizovanih aktivnosti i sl.

Kao i kod prethodne grupe i za učesnike/ce seminara iz južne regije najkorisnijim su se pokazale različite interaktivne nastavne metode.

Posmatrano sa aspekta znanja zaključujemo da se jedino navode interaktivne metode, a pri analizi vještina nijesu pomenute one koje su bile dominantne u odgovorima na prethodna pitanja.

Opšti zaključak: Za razliku od odgovora ispitanika/ca iz centralne regije, iznenađuje rezultat dobijen analizom podataka sa ovog pitanja za ispitanike/ce iz južne regije. Podaci su iznenađujući jer ne sadrže onu doslednost odgovaranja na pitanja koja je bila prepoznatljiva kod ispitanika/ca iz upoređujuće grupe. U oba slučaja možemo izvesti zaključak da je potrebno dodatno vrijeme koje će obje grupe ispitanika/ca imati za detaljniju analizu i sintezu stečenih znanja i vještina prije njihove sveobuhvatnije i intenzivnije primjene u praksi.

10. Da li se kvalitet aktivnosti nastavnika/ca promijenio nakon učestvovanja na andragoškim seminarima?

Iz odgovora ispitanika/ca kako iz centralne regije tako i iz južne regije uočavamo da se 92,31% ispitanika/ca izjasnilo potvrdno u smislu unapređenja kvaliteta njihovog rada u nastavi sa odraslim polaznicima/ama, nakon učestvovanja na andragoškim seminarima.

10a. U kom pravcu se promijenio kvalitet aktivnosti nastavnika/ca nakon učestvovanja na andragoškim seminarima?

Rezultate svih navedenih tvrdnji ispitanika/ca iz centralne regije možemo objediniti u konstataciju da su nakon pohađanja andragoških seminara znatno unaprijedili/e kvalitet svoje nastave, pokazujući veću sigurnost u njenom izvođenju, čineći je dinamičnijom i prilagođenom specifičnostima i zahtjevima odraslih polaznika/ca.

Učesnici/e iz južne regije, sudeći po njihovim odgovorima, nijesu dali/e poseban primat nijednom segmentu koji je bitno unaprijeđen, već je uspostavljen balans između više njih (unaprijeđeno je samopouzdanje u nastavi, unaprijeđene su sposobnosti razumijevanja potreba, mogućnosti i sposobnosti polaznika/ca, unaprijeđene su vještine planiranja nastavnog procesa i sl.).

Opšti zaključak: Ideja o realizaciji andragoških seminara bila je sasvim opravdana i u ogromnoj mjeri su ispunjeni planirani ishodi nakon realizacije seminara.

11. Da li se prema procjenama polaznika/ca kvalitet aktivnosti nastavnika/ca promijenio?

76,92% ispitanika/ca iz centralne regije je mišljenja da se, posmatrajući evaluacije polaznika/ca, kvalitet njihovih aktivnosti promijenio. U slučaju procjene ispitanika/ca iz južne regije dobili smo podatak da je 84,62% pozitivnih tvrdnji.

Opšti zaključak: Nastavnici/e iz obje regije su iskazali/e izrazito visok stepen tvrdnji da su njihovi polaznici/e uočili/e promjene u pristupu nastavi.

11a. U kom pravcu se, prema procjenama polaznika/ca, promijenio kvalitet aktivnosti nastavnika/ca?

Kod većine učesnika/ca seminara iz obje regije desile su se pozitivne promjene u nastavnim aktivnostima. Te promjene se ogledaju u: boljim ocjenama od strane polaznika/ca, njihovom većom motivacijom za aktivnim učešćem u nastavi (što je rezultat uvođenja novih metoda u nastavni proces); unapređenju kompetencije „učiti kako učiti” (koju predavači/ce trebaju prenijeti svojim polaznicima/ama); boljim prezentacijskim i moderacijskim vještinama nastavnika/ca i sl.

Opšti zaključak: Nastavnici/e iz obje regije smatraju da su nakon andragoških seminara polaznici/e zadovoljniji/e njihovim obrazovnim radom, a kakav je u stvari feedback (povratna informacija) polaznika/ca možemo vidjeti u odgovorima na naredno pitanje.

12. Kakav je feedback polaznika/ca obrazovnih aktivnosti nakon što su nastavnici/e upotrijebili/e metode rada o kojima su saznali/e putem andragoških seminara?

Kod ispitanika/ca i iz centralne i južne regije identičan procenat od po 76,92% tvrdnji, kojima se ističe da su polaznici/e obrazovnih aktivnosti pozitivno ocijenili/e nastavu i aktivnosti nastavnika/ca koja je značajno unaprijeđena primjenom novih metoda, uvođenjem kreativnih aktivnosti, osmišljavanjem funkcionalnih sadržaja primjenljivih u praksi i sl.

Opšti zaključak: U odgovorima svih anketiranih nastavnika/ca ističe se da su polaznici/e u svom feedbacku navodili/e svoje zadovoljstvo novim pristupom nastavnika/ca obrazovnom procesu, ističući želju za ponavljanjem novoprimijenjenih nastavnih aktivnosti. Svoje zadovoljstvo polaznici/e iskazuju i zbog primjene interaktivnih metoda u nastavi, koje su donekle zamijenile do tada dominantnije tradicionalne. Veći stepen zadovoljstva polaznika/ca obuka “leži” i u funkcionalnom i praktičnom karakteru novih znanja i vještina koje stiču.

Generalni zaključak dobijenih rezultata:

Dobijeni rezultati pokazuju izuzetno visok stepen efikasnosti i efektivnosti andragoških seminara u pogledu unapređenja kvaliteta svih aspekata nastavnog procesa sa odraslim polaznicima/ama, kao i njegovih učesnika/ca.

Kao indikatore uspješnosti uzeli smo potvrđivanje više od 70% postavljenih hipoteza u idejnom projektu. Rezultati istraživanja su u cjelosti potvrdili njih 75%, dok je 25% hipoteza djelimično potvrđeno. Stoga, rezultati efikasnosti i efektivnosti realizovanih andragoških seminara za učesnike/ce iz obje regije mogu se smatrati krajnje afirmišućim jer su postavljeni ishodi ostvareni.

Generalni zaključak podataka interpretiranih prema polu ispitanika/ca

Ispitujući efikasnost i efektivnost andragoških seminara željeli smo da ova dva aspekta našeg rada provučemo kroz prizmu pola naših ispitanika/ca. Iz tog razloga smo pored posebne obrade i interpretacije rezultata istraživanja za učesnike/ce iz centralne i južne regije, povukli paralelu između odgovora koje su dali/e učesnici i učesnice andragoških seminara.

Rezultati ovog aspekta istraživanja pokazali su nam da nijesu uočene bitne razlike u pogledu efikasnosti andragoških seminara. Ocjene koje su dali/e učesnici/e ovih aktivnosti nijesu se bitno razlikovale.

Razlike smo uočili u pogledu efektivnosti određenih sadržaja. Nastavnici su mišljenja da im je treći u nizu seminara bio najznačajniji sa svih aspekata sa kojih su procjenjivali njegovu korisnost, dok su nastavnice procijenile da je za njih sa skoro svih procjenjivanih aspekata najkorisniji bio drugi seminar.

Najveća praktična primjena sadržaja kretala se upravo u okvirima najkorisnijih seminara.

Jako slične rezultate među ispitanicima oba pola dobili smo u slučaju procjene njihove spremnosti da se dalje stručno usavršavaju u oblasti obrazovanja odraslih, kao i u slučaju procjene feedbacka polaznika/ca njihovih obrazovnih aktivnosti.